

centraal schriftelijk examen

aardrijkskunde

havo

2026
tijdvak 2

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1** Regels voor de beoordeling
- 2** Algemene regels
- 3** Vakspecifieke regels
- 4** Beoordelingsmodel
- 5** Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 tot en met 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1** De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2** De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.
- 3** De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4** De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5** Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1** De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2** Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3** Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1** indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2** indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3** indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4** indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5** indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6** indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7** indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
 - 3.8** indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, hoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
 - 3.9** indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goedgerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

Toelichting status correctievoorschrift

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Verkeer tussen examinerator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector)

Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Toelichting aanvullingen op het correctievoorschrift

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking:

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout:

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen. Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de n-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Wereld**Opgave 1 – Chili, Filipijnen en Spanje****Vraag 1 maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste manieren zijn:

- handelscontacten
- migratie
- militaire veroveringen
- (sociale) media

per juiste manier **1**

Vraag 2 maximumscore 2

- Een voorbeeld van een juiste reden is: Filipijnen heeft een afgelegen ligging ten opzichte van ander Spaans (koloniaal) grondgebied / is door de eilandstructuur moeilijk te besturen. **1**
- Uit het antwoord moet blijken dat de landstaal in Chili Spaans (geworden) is en in Filipijnen Filipijns (gebleven) is. **1**

Vraag 3 maximumscore 2

- Voorbeelden van een juist algemeen verband zijn: **1**
 - Hoe meer werkenden in de industrie / dienstensector, hoe hoger de verstedelijkingsgraad.
 - Hoe minder werkenden in de landbouw, hoe hoger de verstedelijkingsgraad.
- Een voorbeeld van een juist antwoord is: Chili heeft een hogere verstedelijkingsgraad dan Spanje, maar er werken in Chili relatief meer mensen in de landbouw dan in Spanje. **1**

Vraag 4 maximumscore 2

- Een voorbeeld van een juist argument vanuit de economische dimensie is: in Filipijnen is het bbp per inwoner / zijn de lonen lager dan in Chili. **1**
- Een voorbeeld van een juist argument vanuit de demografische dimensie is: Filipijnen heeft een grotere beroepsbevolking / een relatief jongere bevolking dan Chili. **1**

Opgave 2 – De geografie van steenkool

Vraag 5 **maximumscore 1**
sedimentgesteenten

Vraag 6 **maximumscore 2**
Een voorbeeld van een juiste redenering is:

- Steenkool maakte de ontwikkeling van stoomschepen / stoomtreinen mogelijk, **1**
- zodat grondstoffen / goederen / producten sneller / grootschaliger (mondiaal) verspreid konden worden. **1**

Vraag 7 **maximumscore 3**

- Uit het antwoord moet blijken dat Australië als centrumland vooral steenkool / een grondstof exporteert (waaruit blijkt dat het kenmerken van een land uit de periferie heeft). **1**
- Voorbeelden van een juist antwoord zijn: **1**
 - China is sterk geïndustrialiseerd (zodat de vraag naar energie groot is).
 - China heeft zeer veel inwoners (zodat de vraag naar energie groot is).
- Voorbeelden van een juist antwoord zijn: **1**
 - In Europa wordt steeds meer elektriciteit opgewekt met duurzame vormen van energie.
 - In Europa wordt (voor het opwekken van elektriciteit) steenkool vervangen door aardgas.

Vraag 8 **maximumscore 2**

- Juiste voorbeelden van een argument voor de stelling zijn: **1**
 - Ontwikkelingslanden hebben niet de (financiële) mogelijkheden om over te stappen op duurzame energiebronnen.
 - Het gebruik van fossiele brandstoffen is relatief goedkoop (en noodzakelijk om tot ontwikkeling te komen).
 - Veel centrumlanden hebben hun ontwikkeling / welvaart te danken aan het decennialange gebruik van fossiele brandstoffen.
- Juiste voorbeelden van een argument tegen de stelling zijn: **1**
 - De uitstoot van broeikasgassen is een mondiaal probleem dat alleen door alle landen samen kan worden gestopt.
 - Door fossiele brandstoffen te blijven gebruiken, worden de gevolgen van de uitstoot van broeikasgassen afgewenteld in tijd.

Opgave 3 – Mawson Peak op Heard Island

Vraag 9 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat de Zuidoost-Indische rug is ontstaan door divergentie (van de Antarctische plaat en de Indisch-Australische plaat). **1**
- Uit het antwoord moet blijken dat de Kerguelenrug is ontstaan door een hotspot / mantelpluim. **1**

Vraag 10 maximumscore 2

- a basalt
- b stollingsgesteente
- c lage

indien drie juiste antwoorden **2**
 indien twee juiste antwoorden **1**
 indien minder dan twee juiste antwoorden **0**

Vraag 11 maximumscore 2

- Heard Island heeft een toendraklimaat / E-klimaat / poolklimaat en de Nederlandse Waddeneilanden hebben een gematigd zeeklimaat / Cf-klimaat. **1**
- Voorbeelden van een juist antwoord zijn: **1**
 - Heard Island staat onder invloed van een koude zeestroom en de Nederlandse Waddeneilanden staan onder invloed van een warme zeestroom.
 - Bij Heard Island waait vooral een wind vanuit het (zuid)poolgebied / uit een koud gebied en bij de Nederlandse Waddeneilanden waait de wind (vooral) vanuit het (warme) zuidwesten.

Opmerking

Aan een antwoord dat ingaat op het verschil in hoogte mag geen scorepunt toegekend worden.

Vraag 12 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de temperatuur op Heard Island laag is / rond het vriespunt schommelt, **1**
- waardoor het gesteente krimpt en uitzet / het water in het gesteente bevriest en uitzet. **1**

Opgave 4 – De Namib-woestijn in het zuiden van Afrika
Vraag 13 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:

- breedteligging rond 23° zuiderbreedte / ligging op de Steenbokskeerkring
- Voor de kust ligt een koude zeestroom.

per juiste oorzaak **1**

Vraag 14 maximumscore 2

Harare	- b
Johannesburg	- a
Kaapstad	- d
Walvisbaai	- c

indien vier juiste antwoorden **2**

indien drie juiste antwoorden **1**

indien minder dan drie juiste antwoorden **0**

Vraag 15 maximumscore 2

b - a - d - c - e

Opmerking

Als door het weglaten van een foutief geplaatste letter een verder complete en foutloze reeks ontstaat, 1 scorepunt toekennen.

Vraag 16 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste aanwijzingen zijn:

- In de vallei staan (dode) bomen.
- De Sossusvlei is (een) vlak(te).
- De vallei is verzilt / een (witte) zoutpan.

per juiste aanwijzing **1**

Opgave 5 – Brasília, de hoofdstad van Brazilië**Vraag 17 maximumscore 2**

- Een voorbeeld van een juist doel vanuit de economische dimensie is: de hoofdstad werd verplaatst om de (economische) ontwikkeling van het binnenland van Brazilië te stimuleren. **1**
- Voorbeelden van een juist doel vanuit de politieke dimensie zijn: **1**
 - Een centraal gelegen hoofdstad versterkt de eenheid van het land.
 - De regering wilde voorkomen dat de macht te veel geconcentreerd zou zijn bij de kuststeden.
 - De regering wilde loskomen van de koloniale / keizerlijke hoofdstad.

Vraag 18 maximumscore 3

- Een voorbeeld van een juist antwoord is: in Brasília liggen zowel favela's, als middenklasse woonwijken. **1**
- Uit het antwoord moet blijken dat er een groot verschil bestaat tussen het brp van de deelstaten in Brazilië. **1**
- Een voorbeeld van een juiste reden is: in Brasília zijn naast goedbetaalde overheidsbanen ook laagbetaalde banen. **1**

Vraag 19 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste redenering is:

- Favela's zijn zelfbouwwijken / wijken waar vaak (noodgedwongen) zonder toestemming en/of vergunningen wordt gebouwd, **1**
- zodat het voor inwoners niet altijd mogelijk is om zich te registreren / niet altijd duidelijk is hoeveel personen in een huis wonen. **1**

Vraag 20 maximumscore 1

Voorbeelden van een juiste reden zijn:

- Officiële registratie (van het aantal inwoners) kan de noodzaak voor de aanleg van (meer) voorzieningen bij de overheid kenbaar maken.
- Officiële registratie (van het aantal inwoners) kan een eerste stap zijn in het legaliseren van de wijk.

Opgave 6 – Mangroven in Brazilië

Vraag **21** maximumscore 2

Voorbeelden van juiste manieren zijn:

- De wortels van de mangroven houden sediment vast.
- De wortels van de mangroven remmen de stroomsnelheid van het water.

per juiste manier **1**

Vraag **22** maximumscore 2

- 1 A
- 2 C
- 3 B
- 4 D

indien vier juiste antwoorden **2**

indien drie of twee juiste antwoorden **1**

indien minder dan twee juiste antwoorden **0**

Vraag **23** maximumscore 2

Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:

- In het noorden is de (water)temperatuur hoger dan in het zuiden.
- In het noorden wordt (vanuit de Amazone) meer sediment aangevoerd dan in het zuiden (waardoor aangroei mogelijk is).
- In het noorden is het verschil tussen eb en vloed groter dan in het zuiden.
- In het noorden loopt het kustgebied geleidelijk af (waardoor het gebied makkelijker overstroomt).

per juist kenmerk **1**

Vraag **24** maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste redenering is:

- Inkomsten uit toerisme kunnen in het behoud van mangrovekusten geïnvesteerd worden / Alleen onaangetaste en/of schone mangrovekusten zullen toeristen trekken, **1**
- maar voor de bouw van hotels / voorzieningen voor toeristen zal ook (mangrove)bos worden gekapt / aangetast, **1**

Opgave 7 – Hispaniola, een eiland met twee landen**Vraag 25 maximumscore 2**

De juiste antwoorden zijn:

- Sint Maarten / Saint Martin
- Grote Antillen
- Bovenwindse Eilanden

indien drie antwoorden juist **2**

indien twee antwoorden juist **1**

indien minder dan twee antwoorden juist **0**

Vraag 26 maximumscore 3

Een juiste beschrijving moet onderstaande stappen bevatten:

- In het noordoosten van de Dominicaanse Republiek wordt de noordoostpassaat gedwongen te stijgen (en dus af te koelen) tegen het gebergte (en overheerst dus een Af-klimaat). **1**
- In het gebergte is het (in tegenstelling tot de lager gelegen delen) koeler / niet elke maand gemiddeld warmer dan 18°C (en overheerst dus een C-klimaat). **1**
- Aan de lijzijde / regenschaduw van het gebergte valt (door de dalende / opwarmende lucht) weinig neerslag (en overheerst dus een B-klimaat). **1**

Vraag 27 maximumscore 1

D

Vraag 28 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- Haïti veel minder bebost is dan de Dominicaanse Republiek, (oorzaak) **1**
- waardoor er modderstromen kunnen ontstaan door afstromend water / versnelde bodemerosie. (gevolg) **1**

Vraag 29 maximumscore 1

Op Haïti zijn veel meer graslanden dan in de Dominicaanse Republiek.

Vraag **30** **maximumscore 2**

- Uit het antwoord moet blijken dat tijdens de koloniale tijd voor de aanleg van suikerrietplantages vooral in het westen van Hispaniola / het huidige Haïti veel bos gekapt werd. **1**
- Voorbeelden van een juiste oorzaak zijn: **1**
 - In Haïti wordt door de bevolking veel hout gebruikt (om vuur mee te stoken).
 - In de Dominicaanse Republiek heeft herbebossing plaatsgevonden.

Vraag **31** **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat (voor zowel de Dominicaanse Republiek als voor Haïti) de waarde van de export kleiner is dan de waarde van de import (of dat de waarde van de import groter is dan de waarde van de export).

Vraag **32** **maximumscore 2**

- Het exportpakket van de Dominicaanse Republiek is hoogwaardiger / veel gevarieerder dan dat van Haïti. **1**
- De Dominicaanse Republiek is veel minder afhankelijk van één handelspartner / de Verenigde Staten dan Haïti. **1**

Vraag **33** **maximumscore 2**

Voorbeelden van juiste economische gegevens zijn:

- de waarde van de geldzendingen / remittances van geëmigreerde bewoners
- inkomsten uit toerisme

per juist economisch gegeven **1**

Vraag **34** **maximumscore 2**

Uit de redenering moet blijken dat

- Haïti veel dichter bevolkt is dan de Dominicaanse Republiek, **1**
- zodat de druk op het land / de landbouwgrond / grondstoffen veel groter is dan in de Dominicaanse Republiek. **1**

Vraag **35** **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat Haïti al decennialang te maken heeft met politieke instabiliteit / benedegeweld.

5 Bronvermeldingen

- bron 8 www.abc.net.au, Matt Curnock and Australian Antarctic Division, 2019
- bron 11 Shutterstock Hector Ruiz Villar, 2016 Shutterstock, Vladimir Zhoga, 2024
- bron 14 www.folhape.com.br, Magno Martins, 2024
- bron 15 Shutterstock, Fred S. Pinheiro 2023 Shutterstock, lazyllama, 2019

alle andere bronnen:

Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2025

kaarten:

Grote Bosatlas 56e editie

Alcarta 2e editie, kaartblad